

نقش عملکرد خانواده و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در بین دختران مقطع متوسطه با والدین شاغل

نیکو نوروزی^۱، انسیه بابایی^{۲*}

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۷

دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۳۰

The role of family functioning and loneliness in predicting to tendency to addiction to Internet among high school girls with working parents

Nikoo Norouz¹, Ensiyeh Babaie^{2*}

1. M.A in Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

2. Associate Professor of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

Received: 2023/02/19

Accepted: 2023/06/17

10.30473/sc.2024.69527.2932

Abstract

Introduction: The purpose of this study was to determine the role of family functioning and loneliness in predicting the tendency to become addicted to Internet among high school girls with working parents. **Method:** The statistical population included all high school female students in the academic year of 1400-1401 in Hersin city with working parents, from which 162 people were selected based on the Karjesi-Morgan table by random cluster sampling. Internet addiction questionnaires by Young (1996), Russell, Pilova, and Ferguson (1978) and family functioning questionnaires by Epstein, Baldwin, and Bishab (1950) were used to collect data. **Findings:** Descriptive statistics and Pearson correlation statistics and multiple regression analysis were used to analyze the data. The obtained results showed that there is a significant negative relationship between family functioning and the tendency to become addicted to Internet. Also, there is a significant positive relationship between the feeling of loneliness and the tendency to be addicted to Internet ($p < 0.01$). Regression analysis showed that family function 0.314 and feeling alone 0.348 significantly predicted the variance of addiction to Internet ($p < 0.01$). **Conclusion:** The findings of this research showed that the variables of family functioning and loneliness have a decisive role in the tendency to become addicted to Internet.

Keywords: Family Function, Loneliness, Tendency to Addiction to Internet.

چکیده

مقدمه: هدف پژوهش حاضر بررسی تعیین نقش عملکرد خانواده و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت در بین دختران مقطع متوسطه با والدین شاغل بود. **روش:** جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ شهرستان هرسین با والدین شاغل بود که از این جامعه ۱۶۲ نفر بر اساس جدول کرجسی-مورگان به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۶)، احساس تنهایی نوجوانان راسل، پیلوا و فرگوسن (۱۹۷۸) و عملکرد خانواده اپشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۵۰) استفاده شد. یافته‌ها: جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج به‌دست آمده نشان داد که بین عملکرد خانواده با گرایش به اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنادار وجود دارد. همچنین بین احساس تنهایی با گرایش به اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت معنادار وجود دارد ($p > 0.01$). تحلیل رگرسیون نشان داد که عملکرد خانواده ۰/۳۱۴ و احساس تنهایی ۰/۳۴۸ واریانس گرایش به اعتیاد به اینترنت را به طور معناداری پیش‌بینی نمودند ($p > 0.01$). **نتیجه‌گیری:** یافته‌های این پژوهش نشان داد که متغیرهای عملکرد خانواده و احساس تنهایی در گرایش به اعتیاد به اینترنت نقش تعیین‌کننده‌ای دارند.

کلیدواژه‌ها: عملکرد خانواده، احساس تنهایی، گرایش به اعتیاد به اینترنت.

*Corresponding Author: Ensiyeh Babaie

Email: En.babae@gmail.com

* نویسنده مسئول: انسیه بابایی

مقدمه

اینترنت^۱ به عنوان بخش جدایی ناپذیری از زندگی روزانه مردم در جهان معاصر است (ژو، سان و هوانگ^۲، ۲۰۲۲)، استفاده از آن هر روز روبه افزایش است و در زمینه های مختلف زندگی از جمله آموزش و پرورش، فعالیت های علمی، ارتباطات بین فردی مورد استفاده قرار گرفته است (عبادی، روشنی، کاظمی، عینی و ملاجق، ۱۴۰۰). نتایج مطالعات نشان می دهد که با وجود تاثیرات مثبت آن، ممکن است استفاده از اینترنت با نشانه های اعتیاد همراه باشد (سیمچارون، پینیوپورنپانیس، هاپرون، کنتاونگ^۳، ۲۰۱۸). در صورتی که از اینترنت به صورت افراطی، وسواسی و خارج از کنترل استفاده شود، می تواند سلامت فردی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان را با تهدید مواجه کند (بلاسکو، مارتینز، پاسکال^۴، ۲۰۲۲). گرایش به اینترنت یک اختلال اجتماعی است که منجر به ناراحتی یا اختلال قابل توجهی می شود و مشکلات روانشناختی، تحصیلی و شغلی در زندگی فرد ایجاد می کند (دیواین، اوگلتر، شاه، کاتز^۵، ۲۰۲۲). این نوع رفتار اعتیادگونه اولین بار توسط گلدبرگ شناسایی شد و بعدها یانگ در سال ۱۹۹۶ این نوع از اعتیاد را به صورت مبانی نظری در این حوزه مطرح کرد (وو، لی، لیائو و کو^۶، ۲۰۱۹). در واقع اعتیاد به اینترنت از طریق تأثیر منفی فراوانی که می تواند بر سلامت روانشناختی دانش آموزان داشته باشد، بر عملکرد تحصیلی آنان نیز تأثیر منفی می گذارد (گرینفیلد^۷، ۲۰۲۲). همچنین اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای تلفن همراه در فرآیند یاددهی - یادگیری دانش آموزان تأثیر دارد (داورپناه، بلاغت و دادکان، ۱۳۹۸). استفاده بیش از حد از اینترنت می تواند مشکلات جدی از قبیل مشکلات تحصیلی و اختلال در زندگی فرد (اورن، اورن^۸، ۲۰۱۸)، عزت نفس ضعیف تر (کومار و ماندل^۹، ۲۰۱۸)، کاهش سلامت روان (گوپتا، خان، راجورا^{۱۰}، ۲۰۱۸) را به وجود آورد. مطالعات علوی نژاد، کوشکی، باغداساریانس و گلشنی (۱۳۹۸) نشان

داد که احساس تنهایی یکی از پیش بینی کننده های گرایش به اینترنت می باشد.

احساس تنهایی به عنوان کمبود ادراک شده در روابط افراد از بسیاری جهات چه کمی و چه کیفی تعریف شده است. تنهایی به احساس ناخوشایند ذهنی منجر می شود و زمانی رخ می دهد که بین تمایل افراد به داشتن سطح مطلوبی از روابط اجتماعی معنادار و آنچه که آنها در واقعیت ادراک می کنند، تعارض ایجاد شود (کلر، زیمر، دافی و برب^{۱۱}، ۲۰۲۰). دایکک، یالنیز، بکتاس، تورهان^{۱۲} (۲۰۱۷) در بررسی ارتباط اعتیاد به گوشی تلفن همراه با تنهایی در نمونه ای از دانش آموزان دبیرستانی نشان دادند که بین احساس تنهایی با استفاده از تلفن همراه ارتباط معناداری وجود دارد و دانش آموزانی که احساس تنهایی بیشتری می کنند، در معرض خطر اعتیاد به تلفن همراه هستند. پژوهش های جنابادی و شیرانی (۱۳۹۵) نشان داد که تنهایی خانوادگی و اجتماعی مولفه حمایت خانواده توان پیش بینی اعتیاد به تلفن همراه در دانش آموزان را دارند. افرادی که احساس تنهایی می کنند برای پر کردن خلاء عاطفی و اجتناب از هیجانات منفی به سمت ارتباطاتی روی می آورند که چهره به چهره نیست (حسینی طبقهی، ۱۴۰۰)، و با امکاناتی که فناوری اطلاعات و گوشی های تلفن همراه در اختیار آنها قرار می دهد به این هیجانات منفی پاسخ می دهند (کاس و گریفیث^{۱۳}، ۲۰۱۷). مطالعات عرب و راحت (۱۴۰۰) نشان داد احساس تنهایی می تواند موجب وابستگی به تلفن همراه و استفاده مشکل زا از آن شوند. همچنین اعتیاد به اینترنت می تواند ناشی از عوامل منفی مانند به هم خوردن انسجام خانواده و ارتباطات با همسالان باشد (عیسی زادگان، امیری و قاسم زاده، ۱۳۹۶). از آنجایی که خانواده یکی از محوری ترین نهادهای تربیتی است که در حفظ سلامت روانی، اجتماعی و جسمانی فرزندان نقش مهمی دارد علاوه بر این والدین یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر سازگاری روانشناختی نوجوانان هستند (جورگوئیزر، برنارز، بولی و گارگوردوبیل^{۱۴}، ۲۰۱۸) لذا این نهاد می تواند، عامل همبستگی، تعادل اجتماعی و رکن اصلی جامعه باشد که در هر نسلی کارکرد خاص خود را دارد که این کارکرد در الگوهای تعاملاتی اعضایش تجلی می کند

11. Chlorine, Zimmer, Duffy and Burb

12. Dyke, Yalniz, Bektas, Torhan

13. Cass and Griffith

14. Jorgweiser, Bernard, Boley and Garagordobil

1. Internet

2. Zhou, Sun and Huang

3. Simcharon, Piniopornpanish, Haperon, Kentaung

4. Blasco, Martinez, Pascal

5. Devine, Oglert, King, Katz

6. Wu, Li, Liao and Ko

7. Greenfield

8. Evren, Evren

9. Kumar and Mandel

10. Gupta, Khan, Rajura

به منظور فهم الگوهای استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در میان جمعیت ایرانی، ضروری به نظر می‌رسد. به طور کلی نتایج پژوهش‌های انجام شده در زمینه پژوهش حاضر نشان می‌دهند که تنهایی می‌تواند گرایش افراد به استفاده مشکل‌زا از اینترنت را افزایش دهد. با این حال، مطالعات معدودی در داخل کشور در زمینه نقش عملکرد خانواده و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت وجود دارد. بنابراین پژوهش حاضر جهت ارائه نتایج دقیق‌تر، با هدف تعیین نقش عملکرد خانواده و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت در بین دختران مقطع متوسطه با والدین شاغل بود.

روش پژوهش

این تحقیق توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه مورد بررسی در این پژوهش در برگیرنده کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ شهرستان هرسین با والدین شاغل است که بر اساس آمار نهایی سامانه سیدا آموزش و پرورش تعداد آنان ۲۸۰ نفر تعیین شده است. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش از بین جامعه مورد نظر نمونه‌ای به حجم ۱۶۲ نفر بر اساس جدول کرجسی-مورگان به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا از بین چهار مدرسه مقطع متوسطه دوم شهرستان هرسین سه مدرسه دولتی به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و در مرحله بعد از بین دانش‌آموزان این سه مدرسه نمونه ۱۶۲ نفری به صورت داوطلبانه انتخاب شدند. دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم که در مدارس نمونه دولتی و تیزهوشان مشغول به تحصیل بودند از پژوهش حذف گردیدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شده است. یافته‌های جمعیت شناختی نشان داد که که ۳۹/۵ درصد در گروه سنی ۱۶ تا ۱۷ سال، ۳۴/۶ درصد در گروه سنی ۱۷ تا ۱۸ سال و ۲۵/۹ درصد در گروه سنی ۱۸ سال قرار داشتند. از میان شرکت‌کنندگان پژوهش ۳۹/۵ درصد در پایه اول، ۳۴/۶ درصد در پایه دوم و ۲۵/۹ درصد در گروه پایه سوم متوسط دوم بودند که ۴۵/۱ درصد در رشته علوم تجربی، ۳۴/۶ درصد در رشته علوم انسانی و ۲۰/۴ درصد در رشته ریاضی فیزیک مشغول به تحصیل بودند. ۴۲/۶ درصد از شرکت‌کنندگان در پژوهش بین یک تا دو ساعت، ۳۰/۹ درصد بین دو تا سه ساعت، ۲۰/۴ درصد کمتر از یک ساعت

(سیانکو و مک‌دانل^۱، ۲۰۲۰). ملاک کارایی و عملکرد خانواده عدم وجود فشار روانی، تعارض و مشکلات آن نیست بلکه کارایی خانواده و میزان توانایی آن در تحقق وظایف و کارکردهایش می‌باشد (رسولی و کهریزی، ۱۳۹۹) از جمله تامین نیازهای عاطفی، روانی و فیزیولوژیکی اعضای خود از آن جمله هست (کلمنت و فریزر^۲، ۲۰۲۰)، و این موارد از شاخص‌های مهم تضمین‌کننده کیفیت زندگی و سلامت روانی می‌باشند (تیسبیداک^۳، ۲۰۲۰). تحقیقات نشان داده اند که در خانواده‌هایی که ارتباط میان اعضا و تعاملات داخل خانواده بر اساس نزدیکی، صمیمت و تفاهم بین افراد استوار است، همه اعضا نسبتاً علیه فشارهای زندگی مقاوم و مصون هستند (بدری و رضاخواه، ۱۳۹۸). کارکرد و فرآیندهای خانواده نقش مهمی در گرایش به اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های مجازی دارند و خانواده‌های دارای کارکرد و روابط والد-فرزند مختل گرایش بیشتری به استفاده آسیب‌زا از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی دارند (ایمانی و شیرالی نیا، ۱۳۹۴). مطالعات پورجعفری (۱۴۰۰) نشان داد که کارکرد خانواده و احساس تنهایی، اعتیاد به هرزه‌نگاری در بین دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند. بین تعارض نوجوان با والدین و گرایش به اعتیاد به اینترنت تفاوت معناداری وجود دارد، یعنی هر اندازه تعارض نوجوان با والدین بیشتر باشد، به همان اندازه گرایش به اعتیاد به اینترنت بیشتر مشاهده می‌شود (نوری خواجه غیائی، ۱۳۹۸). پژوهش مارتیلا، کوی ویولا و راسانن^۴ (۲۰۲۱) مبنی بر "آیا استفاده بیش از حد از رسانه‌های اجتماعی باعث کاهش رفاه ذهنی می‌شود؟ نشان داد سوء استفاده از اینترنت با رضایت از زندگی ارتباط منفی دارد. همچنین سوء استفاده از اینترنت با افزایش احساس تنهایی رابطه‌ای مثبت و معنادار داشته و باعث افزایش احساس تنهایی می‌شود. بررسی اثرات بالقوه منفی اینترنت بر روی افراد و اینکه چگونه فناوری‌های مدرن می‌تواند افراد را مستعد اختلالات رفتاری کند در مطالعات عمومی گسترش یافته است و از طرفی با رشد سریع اینترنت و ابزارهای آن، به بررسی‌های جدید نیاز است تا در بردارنده عوامل چندگانه بوده و دیدگاهی کلی و جامع از این موضوع فراهم سازد که چگونه عملکرد خانواده و احساس تنهایی، اعتیاد به اینترنت را شکل می‌دهند. بنابراین افزایش تلاش‌ها و اصلاحات علمی

1. Cianco and McDonnell

2. Clement and freezer

3. Tisbidaki

4. Marttila, Koivula & Räsänen

و ۶/۲ درصد بیشتر از ۳ ساعت در طول روز از اینترنت استفاده می‌کنند. جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۶)، احساس تنهایی راسل و همکاران (۱۹۷۸) و پرسشنامه عملکرد خانواده ایشتاین و همکاران (۱۹۵۰) استفاده شد.

پرسشنامه اعتیاد به اینترنت^۱: پرسشنامه اعتیاد به اینترنت را در سال ۱۹۹۶، یانگ با ۲۰ گویه در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از نمره یک (هرگز) تا نمره پنج (همیشه) طراحی کرد. بر اساس این پرسشنامه، آزمودنی‌ها بر اساس امتیاز به دست آمده در سه گروه طبیعی (امتیاز ۲۰ تا ۳۹)، اعتیاد خفیف به اینترنت (امتیاز ۴۰ تا ۶۹) و اعتیاد شدید به اینترنت (امتیاز ۷۰ تا ۱۰۰) دسته‌بندی می‌شوند. یانگ و همکاران (۱۹۹۶)، اعتبار درونی پرسشنامه را بالاتر از ۹۲٪ عنوان کرده‌اند. در پژوهش کریمی جوهنی و همکاران (۱۳۹۹) میزان قابلیت اعتماد از طریق و ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۸۸ محاسبه شد. برای تعیین اعتبار درونی پرسشنامه از روی تصنیف استفاده شد. در این روی با استفاده از نمرات زوج و فرد کردن سؤالات و همچنین محاسبه ضریب همبستگی، ۰/۷۲ به دست آمد. برای تعیین اعتبار بیرونی از روش باز آزمایی استفاده شد و ضریب همبستگی ۰/۸۲ محاسبه شد. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر از طریق محاسبه آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۵۳ به دست آمد.

پرسشنامه احساس تنهایی^۲: پرسشنامه احساس تنهایی (UCLA) توسط راسل، پیلوا و کورتونا^۳ (۱۹۸۰) ساخته شده است که از ۲۰ گویه و به صورت ۴ گزینه‌ای، ۱۰ جمله منفی و ۱۰ جمله مثبت تشکیل شده است که به منظور سنجش میزان احساس تنهایی در افراد بکار می‌رود. نمره گذاری پرسشنامه بصورت طیف لیکرت ۴ نقطه‌ای می‌باشد که برای گزینه‌های «هرگز»، «به ندرت»، «گاهی» و «همیشه» به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳ و ۴ در نظر گرفته می‌شود. برای بدست آوردن امتیاز کلی پرسشنامه، مجموع امتیازات همه سؤالات را با هم جمع کنید. این امتیاز دامنه‌ای از ۲۰ تا ۸۰ خواهد داشت. بنابراین نمره میانگین ۵۰ است. نمره بالاتر از میانگین نشانگر احساس تنهایی شدیدتر است و برعکس. راسل و همکاران (۱۹۹۶) روایی صوری و محتوایی

پرسشنامه را با روش لاوشه ۰/۹۱ گزارش کردند. همچنین پایایی آزمون به روش بازآزمایی توسط راسل و همکاران ۸۹٪ گزارش شده است. کانام (۲۰۱۵) نیز پایایی این آزمون را با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه و ۰/۷۸ گزارش کرد. همچنین پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ توسط علوی نژاد و همکاران (۱۳۹۸) تعیین و مقدار آن ۰/۷۱ و روایی آن از طریق همبستگی با پرسشنامه اضطراب بررسی و مقدار آن ۰/۴ بدست آمد.

پرسشنامه عملکرد خانواده^۴: ایشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۵۰) ابزار سنجش خانواده را که یک ابزار ۶۰ سؤالی است بر اساس مدل عملکرد خانواده مک مستر، برای افراد ۱۲ سال به بالا، با هدف توصیف ویژگی‌های سازمانی و ساختاری خانواده که توانایی خانواده را در سازش با حوزه وظایف خانوادگی، مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دهد، تدوین کردند. این الگو خصوصیات ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده را مشخص می‌نماید. این پرسشنامه هفت بعد از عملکرد خانواده شامل خرده مقیاس حل مشکل دارای ۶ ماده، ارتباط دارای ۹ ماده، نقش‌ها ۱۱ ماده، پاسخگویی عاطف ۶ ماده، آمیزش عاطفی ۷ ماده، کنترل رفتار ۹ ماده و خرده مقیاس عملکرد کلی خانواده نیز دارای ۱۲ ماده را می‌سجد. شیوه نمره‌گذاری ابزار سنجش خانواده بدین صورت است که به هر سؤال از ۱ تا ۴ نمره داده می‌شود؛ کاملاً موافقم: ۱ تا کاملاً مخالفم: ۴. به سؤال‌ها یا عباراتی که توصیف عملکرد ناسالم‌اند، نمره معکوس داده می‌شود. نمرات کمتر نشانه عملکرد سالم‌تر است. بنابراین، در این پرسشنامه هر چه در هر خرده مقیاس نمره بالاتری به دست آورد، نشانگر اختلال و عملکرد ناسالم بیشتر در آن خرده مقیاس است. ایشتاین و همکاران (۱۹۸۳) پایایی این پرسشنامه را با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه و به میزان ۰/۹۲ در کل مقیاس اعلام کرده‌اند. یوسفی (۱۳۹۱) پایایی کل این پرسشنامه را به میزان ۰/۹۴ گزارش کرده‌اند. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر از طریق محاسبه آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۷ به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ و همچنین نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون در جدول ۲ گزارش شده است.

1. Internet Addiction Questionnaire
2. Loneliness Questionnaire
3. Russell, Pilva and Cortona

4. Family Performance Questionnaire

ملاک اعتیاد به اینترنت و متغیرهای پیش بین عملکرد خانواده و احساس تنهایی همبستگی معناداری وجود دارد ($P < 0/001$). به منظور آزمون مدل پیش بینی اعتیاد به اینترنت از طریق متغیرهای پیش بین عملکرد خانواده و احساس تنهایی از مدل رگرسیون گام به گام استفاده شد. قبل از تحلیل رگرسیون، تحلیل‌های اولیه به منظور بررسی برقراری پیش فرض‌های نرمال بودن، خطی بودن، یکسانی پراکندگی و نبود همبستگی بین متغیرهای پیش بین انجام شد. که نتایج آن در جدول ۳ درج شده است. به این منظور، نمره‌های حاصل از عملکرد خانواده و احساس تنهایی به عنوان متغیر پیش بین و نمره گرایش به اعتیاد به اینترنت به عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شده و وارد مدل رگرسیون شدند که نتایج آن در جدول ۳ درج شده است.

همانطور که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، مجموع متغیرهای پیش بین با مجذور R^2 تنظیم شده $0/348$ ، $0/348$ هزارم درصد از واریانس گرایش به اعتیاد به اینترنت را تبیین می‌کنند. بر اساس نتایج جدول ۳ هر دو متغیر پیش بین عملکرد خانواده و احساس تنهایی سهم معناداری در پیش بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت به عنوان متغیر ملاک دارند ($0/001$).

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت بر اساس عملکرد خانواده و احساس تنهایی

گام	متغیر پیش‌بین	β	T	$\alpha \leq$	R^2	R^2 تعدیل شده	F	df	$\alpha \leq$
اول	عملکرد خانواده	$0/564$	$8/64$	$0/000$	$0/318$	$0/314$	$74/69$	۱ و ۱۶۰	$0/000$
دوم	عملکرد خانواده احساس تنهایی	$0/442$ $0/230$	$5/87$ $3/05$	$0/000$ $0/003$	$0/356$	$0/348$	$96/43$	۲ و ۱۵۹	$0/000$

عنوان یک طبقه تشخیصی اختلال رفتاری در راهنمای تشخیص و آماری اختلالات روانی (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳) که نشان دهنده پدیده نوظهور اعتیاد به اینترنت در سال‌های اخیر است. عملکرد خانواده، تلاش مشترکی است برای حفظ تعادل خانواده و به توانایی خانواده در هماهنگی با تغییرات، حل تضادها و تعارضات، همبستگی بین اعضا و موفقیت در اعمال الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده اشاره دارد. عملکرد مناسب خانواده می‌تواند به اعضای آن برای کنار آمدن با شرایط نامناسب و زندگی ناگوار و پراسترس کمک کننده باشد و بالعکس اختلال در عملکرد خانواده می‌تواند اعضای آن را دچار سردرگمی، نگرانی

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف استاندارد
عملکرد خانواده	$190/11$	$16/06$
احساس تنهایی	$71/93$	$7/02$
گرایش به اعتیاد به اینترنت	$70/85$	$11/06$

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که میانگین و انحراف استاندارد متغیر عملکرد خانواده به ترتیب برابر با $190/11$ و $16/06$ ، میانگین و انحراف استاندارد متغیر احساس تنهایی به ترتیب برابر با $71/93$ و $7/02$ و میانگین و انحراف استاندارد متغیر گرایش به اعتیاد به اینترنت برابر با $70/85$ و $11/06$ می‌باشند. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش در مرحله اول به ترتیب از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام استفاده شد که نتایج آن در جداول ۲ و ۳ ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج ضریب همبستگی متغیرهای عملکرد خانواده و احساس تنهایی با گرایش به اعتیاد به اینترنت

متغیر	r	Sig
عملکرد خانواده	$0/564$	$0/000$
احساس تنهایی	$0/465$	$0/000$

نتایج بدست آمده در جدول ۳ نشان می‌دهد، بین متغیر

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تعیین نقش عملکرد خانواده و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت در بین دختران مقطع متوسطه با والدین شاغل انجام شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که عملکرد خانواده توانایی پیش‌بینی گرایش به اعتیاد به اینترنت را دارد. این یافته با نتایج مطالعات پورجعفری (۱۴۰۰)، بدری و رضاخواه (۱۳۹۸)، نوری خواجه غیائی (۱۳۹۸)، نشان اسکندری و خوشنویس (۱۳۹۶)، مارتیلا، کوی ویولا و راسانن^۱ (۲۰۲۱) همسو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت با توجه به گسترش وسیع استفاده از اینترنت و قرار گرفتن اختلال اعتیاد به اینترنت به

و مشکلات ارتباطی سازد و حتی سلامتی افراد را به مخاطره بیندازد (ذکاوتمند، ۱۳۹۹). اعضای یک خانواده تحت تأثیر کارکرد خانواده قرار می‌گیرند و این کارکرد می‌تواند بر روی گرایش به اعتیاد به فضای مجازی در آن‌ها تأثیر بگذارد. خانواده به‌عنوان یک محیط بیرونی است که فرد در آن قرار می‌گیرد هنگامی که عملکرد خانواده به نوعی ناکارآمد باشد و به دنبال آن سازگاری فرد دچار عدم تعادل گردد بطوریکه عدم سازگاری منجر به ایجاد حالت ناخوشایندی در فرد شود، فرد برای از بین بردن حالت عدم تعادل و ایجاد توازن مجدد تلاش در به کارگیری از نیروهای درونی و خارجی است (سیانکو و مک‌دائل، ۲۰۲۰). فرد ممکن است به دلیل معیوب بودن عملکرد خانواده، در برخورد با افراد دیگر احساس خجالت و ترس کند و در نتیجه از دیگران و صحبت کردن با آن‌ها اجتناب نماید تا از اضطراب ناشی از آن‌ها دوری کند که برای او عامل پاداش دهنده‌ای است. بر اساس نظریه رفتاری اعتیاد به فضای مجازی، اینترنت و فضای مجازی به دلایل داشتن ویژگی‌های منحصر به فرد خود، به‌عنوان شیوه‌ای برای فرار از موقعیت در نظر گرفته می‌شوند. اگر فرد یاد بگیرد که چیزی مانند فضای مجازی می‌تواند برای او شرایطی فراهم کند که از موقعیت فرار کند، احتمالاً در آینده نیز به این کار مبادرت خواهد ورزید. این کار برای او عامل تقویت کننده خواهد بود و به‌صورت چرخه‌ای عمل کرده و باعث افزایش رفتار خواهد شد (ایمانی و شیرالی نیا، ۱۳۹۴). بر اساس این دیدگاه فرد برای دریافت پاداش که می‌تواند همان تأمین نیازهای اولیه باشد وارد فضای مجازی می‌شود. پاداش‌هایی که وی از این رفتار می‌گیرد، شاید ارضای جنسی، تماس و ارتباط با دیگران، خود شکوفایی، دریافت عشق، فرار از واقعیت و مشکلات زندگی روزمره و حتی سرگرمی‌های زیاد باشد و چنانچه فرد در زمان‌های آتی نیز به این پاداش‌ها نیاز داشته باشد به اینترنت روی خواهد آورد و در نتیجه این روند تقویت شده و چرخه همچنان ادامه پیدا می‌کند (عیسی زادگان، امیری و قاسم زاده، ۱۳۹۶).

یافته دیگر پژوهش نشان داد که احساس تنهایی توانایی پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت را دارد. این یافته با نتایج مطالعات حسینی طبقه‌ی (۱۴۰۰)، عرب و راحت (۱۴۰۰)، علوی نژاد و همکاران (۱۳۹۸)، دایکک و همکاران (۲۰۱۷) و کاس و همکاران (۲۰۱۷) همسو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت، همان طور که پژوهشگران ذکر کرده‌اند، دو نوع تنهایی وجود دارد، تنهایی هیجانی و تنهایی اجتماعی. تنهایی هیجانی در نتیجه فقدان

روابط صمیمانه در زندگی فرد پدید می‌آید، در حالی که تنهایی اجتماعی حاصل مورد توجه واقع نشدن و در حاشیه ماندن است. دانش‌آموزان نیز برای رفع تنهایی به استفاده از تلفن همراه روی می‌آورند، زیرا استفاده از این ابزار شاید موجب افزایش تنهایی هیجانی شود، اما به میزان زیادی تنهایی اجتماعی را کاهش می‌دهد (عرب و راحت، ۱۴۰۰). تلفن همراه مهمترین فناوری فردی است که ضمن ایجاد خلوت مستقل فردی، رابطه اجتماعی فرد را در بستر شبکه‌ای فرد شده معنادار می‌کند و امکان خوداظهاری هویتی و فردگرایی را فراهم می‌آورد و به افراد این فرصت را می‌دهد که دیگر نگران مورد توجه قرار نگرفتن و در حاشیه ماندن توسط دیگران نباشند و خیلی راحت و به شکل گسترده‌تر برای رفع احساس تنهایی و انزوا از تلفن همراه و اینترنت استفاده کنند (دایکک و همکاران، ۲۰۱۷). تلفن‌های هوشمند، محیطی مشابه با آنچه را که اینترنت فراهم می‌کند، در دسترس افراد قرار می‌دهند. گوشی‌های هوشمند نه تنها دارای کارکردها و ویژگی‌هایی مانند ارتباطات کلامی هستند، بلکه برنامه‌های دیگری مانند پیام کوتاه که کارکردی از شبکه‌های اجتماعی را فراهم می‌آورند، دارند. این کارکردها به افراد اجازه می‌دهد بدون ارتباط چهره به چهره، حتی بدون صدا با افراد دیگر ارتباط برقرار کنند. علاوه بر این سایر کارکردهای گوشی‌های هوشمند به افراد امکان دسترسی به انواع سرگرمی‌ها مانند بازی را می‌دهند و یا به افراد اجازه می‌دهند اطلاعات خود را از طریق گشت و گذار در اینترنت به دست آورند و دیگر نیازی به ارتباط مستقیم با دیگران نداشته باشند (وولنیویسز و همکاران، ۲۰۱۸).

مطالعه حاضر با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود که از آن جمله نمونه‌گیری محدود به دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان هرسین بود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی، پسران سایر مقاطع تحصیلی را نیز مورد هدف قرار دهند. با توجه به نتایج گزارش شده، میانگین احساس تنهایی در دانش‌آموزان متوسط رو به بالا گزارش شد، بنابراین، شناسایی عوامل به وجود آورنده احساس تنهایی در دانش‌آموزان و ارائه راهکارها و مداخلات لازم، از اهمیت بسزایی برخوردار است. همچنین، میانگین گرایش به اعتیاد به اینترنت نیز در حد متوسطی گزارش شد که ضروری است فرهنگ استفاده از این تکنولوژی ارتباطی و استفاده صحیح از آن به دانش‌آموزان آموزش داده شود تا شاهد کاهش آسیب‌های مرتبط در این حوزه باشیم.

منابع

- ایمانی، مهدی؛ شیرالی نیا، خدیجه. (۱۳۹۴). نقش کارکرد و فرآیند خانواده در اعتیاد به اینترنت نوجوانان. *مشاوره و روان درمانی خانواده*، ۵(۲): ۱۴۳-۱۶۴.
- بدری گرگری، رحیم؛ رضاخواه مهربانی، منیره. (۱۳۹۸). رابطه عملکرد خانواده و سبک دلبستگی با احساس تنهایی دانش آموزان دختر دوره متوسطه اول شهرستان سراب، اولین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، تهران.
- پورجعفری، محبوبه. (۱۴۰۰). نقش کارکرد خانواده، احساس تنهایی و مهارت ارتباطی در پیش‌بینی اعتیاد به هرزه‌نگاری در بین دانشجویان. *فصلنامه ایده های نوین روانشناسی*، ۸(۱۲): ۱-۱۱.
- جنابادی، حسین؛ شیرانی، اسدالله. (۱۳۹۵). تعیین ارتباط احساس تنهایی و حمایت اجتماعی با اعتیاد به تلفن همراه در دانش آموزان. *روان شناسی مدرسه*، ۵(۴): ۷-۳۰.
- حسینی طبقدهی، لیلا. (۱۴۰۰). رابطه بین احساس تنهایی و علائم افسردگی با نوموفوبیا (بی موبایل هراسی) در دانشجویان. *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۲(۱): ۶۷-۸۵.
- داورپناه، ابوسعید؛ بلاغت، سیدرضا؛ رحیمی دادکان، آسیه. (۱۳۹۹). بررسی رابطه اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان موبایلی با نحوه روابط دانش آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی: مطالعه موردی دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم روانشناختی*، ۱۹(۹۱): ۸۵۷-۸۶۴.
- دکاوتمند جزی، علی. (۱۳۹۹). زمینه یابی علل خانوادگی و فردی در اعتیاد به فضای مجازی در دانش آموزان پسر متوسطه اول شاهین شهر. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی. دانشگاه پیام نور استان اصفهان واحد نطنز.
- رسولی، آراس؛ کهریزی، زری. (۱۳۹۹). پیش‌بینی عملکرد خانواده بر اساس رابطه سبک‌های دلبستگی، تعهد مذهبی و سازگاری زناشویی دانشجویان متأهل. *پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده*، ۸(۳): ۵۷-۷۴.
- عبادی، متینه؛ روشنی خیای، علیرضا؛ کاظمی، سلیم؛ عینی، ساناز؛ رضایی ملاجق، رسول. (۱۴۰۰). اعتیاد به فضای مجازی در دانش آموزان: نقش پیش بین از خودبستگی تحصیلی و آشنایی - روانشناختی. *روان شناسی مدرسه*، ۱۰(۲): ۸۵-۱۰۲.
- علوی نژاد، رامین؛ کوشکی، شیرین؛ باغداساریانس، آیتا؛ گلشنی، فاطمه. (۱۳۹۸). الگوی ساختاری اعتیاد به اینترنت بر اساس صفات ناسازگار شخصیت و نارسائی هیجانی با میانجی گری احساس تنهایی. *فصلنامه علمی - پژوهشی روشها و مدل های روانشناختی*، ۱۰(۳۷): ۱۱۷-۱۳۸.
- عرب، علی؛ راحت دهمرده، طاهره. (۱۴۰۰). ارتباط احساس تنهایی و ترس از ارزیابی منفی اجتماعی با استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه در دانشجویان. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۰(۴): ۵۲۵-۵۴۱.
- عیسی زادگان، علی؛ امیری، سهراب؛ قاسم زاده، سجاد. (۱۳۹۶). بررسی نقش عملکرد خانواده، احساس تنهایی و عزت نفس در اعتیاد نوجوانان به اینترنت. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۴(۲۷): ۱۸۱-۲۰۶.
- کریمی جوهنی، رضا؛ ایمانی زراعتکار، سمیه؛ عباسی، نرگس. (۱۳۹۹). اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان پیراپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی. *مجله علمی پژوهان*، ۱۹(۱): ۳۷-۳۲.
- نشان اسکندری، فریده؛ خوشنویس، الهه. (۱۳۹۶). پیش‌بینی احساس تنهایی و امید به زندگی فرزندان دختر براساس تعارضات زناشویی و مشکلات عاطفی-هیجانی مادران. *پژوهش های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده*، ۸(۱): ۱۰۶-۱۲۱.
- نوری خواجه غیائی، لیلا. (۱۳۹۸). رابطه اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و هوش معنوی با میانجی گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان، دومین همایش ملی آسیب های اجتماعی، اردبیل.
- یوسفی، ناصر. (۱۳۹۱). بررسی شاخص های روان سنجی مقیاس های شیوه سنجش خانوادگی مک مستر. *فصلنامه اندازه گیری تربیتی*، ۲(۷): ۹۱-۱۲۰.
- Blasco, R., Martínez, M., Pascual, A. (2022). Screen addicts: A meta-analysis of internet addiction in adolescence. *Children and Youth Services Review*, 135(4): 73-86.
- Clear, SJ., Zimmer-Gembeck, MJ., Duffy, AL., Barber, BL. (2020). Internalizing symptoms and loneliness: Direct effects of mindfulness and protection against the negative effects of

- peer victimization and exclusion. *International Journal of Behavioral Development*, 44(1): 51-61.
- Devine, D., Ogletree, A., Shah, P., Katz, B. (2022). Internet addiction, cognitive, and dispositional factors among US adults. *Computers in Human Behavior Reports*, 6(5): 180-189.
- Dikeç, G., Yalnız, T., Bektaş, B., Turhan, A., & Cevik, S. (2017). Relationship between smartphone addiction and loneliness among adolescents. *Dependence*, 18(4): 103-111.
- Evren, C., Evren, B., Dalbudak, E., Topcu, M., & Kutlu, N. (2019). Relationships of Internet addiction and Internet gaming disorder symptom severities with probable attention deficit/hyperactivity disorder, aggression and negative affect among university students. *ADHD Attention Deficit and Hyperactivity Disorders*, 12(6): 1-9.
- Epstein, M., Baldwin, M., & Bishop, D. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(1): 171-181.
- Epstein, N. B., Ryan, C.E., Bishop, D. S., Miller, I.W., & Keitner, G.I. (1950). *The Macmaster model: A view of healthy family functioning*. In F. Walsh (Ed). *Normal family processes* (3rd ed., pp.581-607). New York: Guilford Press.
- Jaureguizar, J., Bernaras, E., Bully, P., Garaigordobil, M. (2018). Perceived parenting and adolescents' adjustment. *Psicologia: Research and Review*, 48(6): 1540-53.
- Gupta, A., Khan, A.M., Rajoura, O.P., & Srivastava, S. (2018). Internet addiction and its mental health correlates among undergraduate college students of a university in North India. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(4): 721.
- Greenfield, D. (2022). Clinical Considerations in Internet and Video Game Addiction Treatment. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 31(1): 99-119.
- Kumar, M., & Mondal, A. (2018). A study on Internet addiction and its relation to psychopathology and self-esteem among college students. *Industrial Psychiatry Journal*, 27(1): 61.
- Kuss, D., & Griffiths, M. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3): 311-322.
- Russell, D. (1980). UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 66(2), 20-40.
- Russell, D. (1996). UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of personality assessment*, 66(1): 31-39.
- Simcharoen, S., Pinyopornpanish, M., Haoprom, P., Kuntawong, P., Wongpakaran, N., & Wongpakaran, T. (2018). Prevalence, associated factors and impact of loneliness and interpersonal problems on internet addiction: A study in Chiang Mai medical students. *Asian Journal of Psychiatry*, 31(1): 2-7.
- Sianko, N., McDonell, J. (2020). Is family functioning stable and consistent over time and stakeholders? A comparison of adolescents' and caregivers' views. *Children and Youth Services Review*, 113(6): 49-56.
- Uzunhisarlıcioglu, E., Akgul, H., Kavuncuoglu, E. (2020). "Estimation of Emotional and Social Loneliness in Elders with the Developed Artificial Neural Networks and Multiple Linear Regression Models", *Mugla Journal of Science and Technology*, 6 (1): 50-62.
- Wu, C.Y., Lee, M.B., Liao, S.C., Ko, C.H. (2019). A nationwide survey of the prevalence and psychosocial correlates of internet addictive disorders in Taiwan. *J Formos Med Assoc*, 118(1): 514-523.
- Wolniewicz, C. A., Tiamiyu, M. F., Weeks, J. W., & Elhai, J. D. (2018). Problematic smartphone use and relations with negative affect, fear of missing out, and fear of negative and positive evaluation. *Psychiatry Research*, 262(1): 618-623.
- Young, K.S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3): 237-44.
- Zhou, M., Zhu, W., Sun, X., Huang, L. (2022). Internet addiction and child physical and mental health: Evidence from panel dataset in China. *Journal of Affective Disorders*, 30(15): 52-62.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)